

BỐI CẢNH – CHẾ ĐỘ DÀI HẠN

Luật Bảo hiểm Xã hội (BHXH) được thông qua lần đầu năm 2006 và sửa đổi năm 2014. Luật BHXH quy định các chế độ bảo hiểm bắt buộc cho người lao động trong khu vực công lập và khu vực tư nhân trong trường hợp khuyết tật, ốm đau, thai sản, tai nạn lao động, tuổi già. Chương trình bảo hiểm thất nghiệp (BHTN) được đưa vào triển khai năm 2009 trong bối cảnh khủng hoảng tài chính kinh tế toàn cầu 2008-2009. Theo Luật BHXH, từ năm 2008, người lao động khu vực phi chính thức có thể tham gia BHXH tự nguyện với chế độ hưu trí và chế độ tử tuất.

Theo Khoản 2 Điều 4 Luật BHXH, từ năm 2008, công dân Việt Nam trong độ tuổi lao động (từ 15 tuổi trở lên) chưa tham gia BHXH bắt buộc có thể tham gia BHXH tự nguyện. BHXH tự nguyện được coi là một công cụ bảo hiểm cho các đối tượng không tham gia BHXH bắt buộc, ví dụ như người lao động là nông dân sinh sống tại nông thôn, hoặc những người lao động khác trong khu vực phi chính thức không đủ điều kiện tham gia BHXH bắt buộc, nhưng cũng không đủ điều kiện hưởng trợ cấp xã hội.

Tỷ lệ đóng BHXH là 22% trên tổng thu nhập tính bảo hiểm. Thu nhập tính bảo hiểm do đối tượng tham gia BHXH tự nguyện xác định, tối thiểu bằng chuẩn nghèo đối với khu vực nông thôn và tối đa không quá 20 lần lương cơ sở.

Diện bao phủ BHXH tự nguyện đến nay còn hạn chế. Hiện nay mới chỉ có 0,2 triệu người tham gia BHXH tự nguyện. Đa số người tham gia BHXH tự nguyện là các đối tượng trước đây đã từng tham gia BHXH bắt buộc và hiện tại muốn tích lũy thêm thời gian đóng để trong tương lai đủ điều kiện hưởng lương hưu BHXH.

Một số chính sách đã được thông qua nhằm thu hút người lao động tự do và người lao động trong các hình thức việc làm phi tiêu chuẩn tham gia BHXH tự nguyện. Các chính sách này quy định thời gian đóng linh hoạt, xác định lại mức lương tham chiếu làm căn cứ tính mức đóng BHXH, ngoài ra còn quy định người tham gia BHXH tự nguyện được Nhà nước hỗ trợ tiền đóng. Từ ngày 01/01/2018, mức hỗ trợ của Nhà nước được quy định như sau:

- Bằng 30% đối với người tham gia BHXH tự nguyện thuộc hộ nghèo.
- Bằng 25% đối với người tham gia BHXH tự nguyện thuộc hộ cận nghèo.
- Bằng 10% đối với các đối tượng khác.

Mặc dù vậy, diện bao phủ BHXH tự nguyện vẫn rất thấp. Một số lập luận diễn giải nguyên nhân dẫn đến diện bao phủ thấp như sau:

- BHXH tự nguyện chỉ bao gồm 2 chế độ dài hạn mà không có chế độ ngắn hạn nào.
- Điều kiện về thời gian đóng 20 năm là quá dài.

- Tỷ lệ đóng 22% là một gánh nặng đối với người lao động khu vực phi chính thức (so với BHXH bắt buộc, người lao động đóng 8%, người sử dụng lao động đóng 14%).
- Truyền thông kém hiệu quả.
- Người lao động chưa nhận thức đầy đủ về các lợi ích của BHXH.
- Chưa có chính sách phù hợp để hỗ trợ BHXH tự nguyện.

Trong bối cảnh già hoá dân số và sụt giảm tăng trưởng kinh tế tại Việt Nam, hướng tới mục tiêu mở rộng bao phủ và tăng cường ổn định tài chính cho quỹ BHXH, Chính phủ Việt Nam đã thông qua Đề án Cải cách Chính sách Bảo hiểm Xã hội (MPSIR) vào tháng 05/2018. Đề án đưa ra đề xuất nghiên cứu triển khai các chế độ ngắn hạn linh hoạt thông qua BHXH tự nguyện. Tuy nhiên cũng cần nghiên cứu cách thức thu hút người lao động khu vực phi chính thức tham gia chế độ hưu trí BHXH tự nguyện.

